

Styret i Frende Livsforsikring AS
Postboks 7335
5020 BERGEN

VÅR REFERANSE

18/606

DERES REFERANSE

UNNTATT OFFENTLIGHET

Offl. § 13 1. ledd, jf. fvl. § 13 1.
ledd nr. 2

DATO

14.06.2019

Merknader - endelig rapport

Finanstilsynet gjennomførte stedlig tilsyn i Frende Livsforsikring AS (heretter Frende Liv) 18. og 19. september 2018. Tilsynet hadde som formål å gjennomgå foretakets system for styring og kontroll samt risikonivå og kapitalisering.

Til grunn for disse merknadene ligger Finanstilsynets foreløpige rapport av 19. desember 2018 og styrets kommentarer til rapporten i brev av 15. mars 2019.

Finanstilsynet har følgende merknader etter det stedlige tilsynet:

1 FORHOLD KNYTTET TIL RISIKONIVÅ OG KAPITALISERING

Nærmere om foretakets risikonivå og kapitalisering

Finanstilsynet påviste feil i foretakets beregning av kapitalkravet og beste estimat på de forsikringstekniske avsetningene, jf. nærmere omtale i 2.3.2.2. Finanstilsynet ba i sin foreløpige rapport styret redegjøre for effekten på solvenskapitaldekningen.

Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at Frende Liv har korrigert beregningene med virkning fra 31. desember 2018 og at endringene reduserer solvenskapitaldekningen med 12 prosentpoeng. Finanstilsynet noterer samtidig at Frende Liv har mottatt konsernbidrag som gjør at solvenskapitaldekningen opprettholdes.

Finanstilsynet ba videre styret vurdere nivået på solvenskapitaldekningen sett i forhold til foretakets kapitalmål. Bakgrunnen var at Frende Livs solvenskapitaldekning per tredje kvartal 2018 var betydelig lavere enn kapitalmålet.

Det følger av styrets svar at foretakets solvenskapitaldekning varierer gjennom året som følge av beregningstekniske forhold. Foretaket har hovedforfall på hele porteføljen 1. januar og kort kontraktgrense på ettårige risikoprodukter som fører til at forventet fortjeneste i fremtidige premier reduseres gjennom året. Finanstilsynet vil bemerke at dersom den forventede fortjenesten materialiserer seg i faktisk fortjeneste gjennom året, er det ikke grunn til å forvente store variasjoner i nivået på den ansvarlige kapitalen gjennom året. Risikoen knyttet til bortfall av fremtidig fortjeneste, som fanges opp av beregningen av kapitalkravet for avgangsrisiko, vil derimot være

FINANSTILSYNET

Revierstedet 3
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Telefon 22 93 98 00
Telefaks 22 63 02 26

post@finansstilsynet.no
www.finanstilsynet.no

Saksbehandler

Runar Elvsborg
Dir. tlf 22 93 99 03

størst i begynnelsen av året. Det er derfor ikke opplagt at solvenskapitaldekningen vil være lavest per tredje kvartal. Finanstilsynet mener at eventuelle sesongsvingninger i solvenskapitaldekningen bør vurderes i fastsettelsen av kapitalmålet.

Klagerapportering

Forsikringsforetak skal årlig rapportere opplysninger om kundeklager til Finanstilsynet. Finanstilsynet registrerer fra den mottatte rapporteringen at Frende Liv synes å ha markant høyere antall klager sett i forhold til samlet forvaltningskapital (og samlet bruttopremie) enn øvrige livsforsikringsforetak. Finanstilsynet ba styret redegjøre for antatte årsaker til at andelen klager tilsynelatende er høyere for Frende Liv enn for øvrige foretak, herunder om det er særlige forhold som går igjen i de mottatte klagene.

Styret opplyser at hovedvekten av klagene knytter seg til resultat av helsevurderinger. Det følger av styrets svar at det vurderer at hovedårsaken til det relativt høye antall klager i forhold til forvaltningskapitalen, skyldes omfanget av ettårige personrisikoprodukter som krever at det leveres helseerklæring og foretakets innskuddspensjonsportefølje med overvekt av små bedrifter hvor Frende Liv krever helseerklæring for en stor andel av medlemmene. Finanstilsynet tar til etterretning at Frende Liv foretar helsevurdering i samsvar med bransjens retningslinjer. Finanstilsynet registrerer at antallet klager er redusert i 2018.

2 FORHOLD KNYTTET TIL STYRING OG KONTROLL

2.1 Overordnet styring og kontroll

2.1.1 Strategi og overordnede retningslinjer

Forretningsstrategi og risikostراتيجier

Finanstilsynet har mottatt konsernets forretningsstrategi. Foretaket opplyser at Frende Liv og Frende Skadeforsikring AS i stor grad har felles overordnet strategi, men at foretakene kan ha avvikende hovedmål og måltall og vektning av strategiske mål. Finanstilsynet oppfatter dokumentet og målsetningene som overordnede og forventer at styret og ledelsen i Frende Liv ytterligere operasjonaliserer konsernets strategi. Finanstilsynet registrerer at det følger av styrets instruks at styret sammen med daglig leder skal etablere overordnede mål og sette kurs for å nå disse gjennom fastsettelse av strategiske planer, virksomhetsplaner og budsjetter. På kapitalforvaltningsområdet skjer dette gjennom å fastsette en kapitalforvaltningsstrategi. Finanstilsynet stilte i sin foreløpige

rapport spørsmål om det også bør utarbeides en forsikringsrisikostrategi som sikrer helhetlig oppfølging av forsikringsrisikoen og operasjonaliserer konsernets strategi på forsikringsområdet.

Det følger av styrets svar at det så langt er konkludert med at det ikke er behov for å utarbeide en egen forsikringsstrategi, utover det som fremkommer av retningslinjer for risikostyring og for forsikringstegning. Styret mener at det i retningslinjene stilles krav til hvordan Frende Livsforsikring identifiserer, styrer og følger opp forsikringsrisikoen på en helhetlig måte. Finanstilsynet er av den oppfatning at styret i Frende Liv bør etablere en forsikringsrisikostrategi for å operasjonalisere konsernets forretningsstrategi, og registrerer at foretaket i strategiprosessen i 2019 vil vurdere om det er hensiktsmessig å ytterligere operasjonalisere foretakets styring av forsikringsrisiko.

Generelt om konsernretningslinjer

Styrende dokumenter i et konsern som fastsetter rammer eller prinsipper for hvordan virksomheten skal drives, må vedtas som egne styrende dokumenter i relevante datterforetak. Styret og ledelsen i datterforetaket har et selvstendig ansvar for å vurdere om retningslinjene må tilpasses virksomheten i foretaket. Finanstilsynet legger til grunn at sentrale retningslinjer i konsernet er vedtatt som styrende dokumenter av styret i Frende Liv. Finanstilsynet påpekte at konsernretningslinjene i begrenset grad syntes å være tilpasset det enkelte datterforetak. Finanstilsynet viste for øvrig til endelig rapport etter stedlig tilsyn i Frende Holding AS i 2016 hvor Finanstilsynets vurdering var at retningslinjene for Frende Liv og Frende Skadeforsikring AS i mange tilfeller var tilnærmet identiske og fastsatt på et generelt og overordnet nivå. Finanstilsynet ba i sin foreløpige rapport styret redegjøre nærmere for prinsippene som legges til grunn når konsernretningslinjer vurderes og vedtas i Frende Liv, herunder hvordan en sikrer at retningslinjene i tilstrekkelig grad er tilpasset Frende Livs virksomhet.

Finanstilsynet tar styrets redegjørelse til etterretning, og legger til grunn at styret i Frende Liv jevnlig evaluerer styrende dokumenter som regulerer Frende Livs virksomhet.

2.1.2 Organisering og ansvarsforhold

Styret

Finanstilsynet registrerer at styresammensetningen i Frende Liv ble betydelig endret i juni 2017. Finanstilsynet tar til etterretning at styremedlemmene i Frende Liv, med unntak av det ansattvalgte styremedlemmet, nå ikke også er styremedlemmer i Frende Holding AS. Finanstilsynet registrerer at styrets leder (konsernsjef) også er styreleder i Frende Skadeforsikring AS samtidig som en rekke oppgaver er utkontraktert fra Frende Liv til Frende Skadeforsikring AS. Finanstilsynet legger til grunn at mulige interessekonflikter identifiseres og ivaretas på en forsvarlig måte.

Styret og ledelsens involvering i beregning av tekniske avsetninger mv. for solvensformål

Finanstilsynet er av den oppfatning at styret og ledelsen på overordnet nivå må ta stilling til foretakets beregning av tekniske avsetninger, herunder sentrale forutsetninger for beregningene. Ut fra mottatt dokumentasjon kunne Finanstilsynet ikke se at styret i Frende Liv har hatt en slik rolle. Finanstilsynet kunne heller ikke se at dette har vært et tema i konsernstyrets risikoutvalg. Finanstilsynet ba i sin foreløpige rapport om en redegjørelse for hvordan styret behandler metodikk og modeller og jevnlig tar stilling til / utfordrer sentrale forutsetninger i beregningene.

Finanstilsynet registrerer at styret i sin redegjørelse viser til styrets behandling av aktuarfunksjonens rapport og at denne rapporten nå vil utvides slik at styret i større grad kan ta stilling til foretakets beregning av tekniske avsetninger, herunder sentrale forutsetninger. Finanstilsynet vil likevel bemerke at det vil være behov for at styret tar stilling til sentrale nye eller endrede forutsetninger før de gjennomføres og før de er omtalt i aktuarfunksjonens rapport.

Kontrollfunksjoner i andrelinjen

Det følger av finansforetaksloven § 13-5 andre ledd at forsikringsforetak skal ha uavhengige kontrollfunksjoner med ansvar for internrevisjon, risikostyring, etterlevelse av krav fastsatt i eller i medhold av lov eller forskrift og uavhengige kontrollfunksjoner med ansvar for aktuarfaglige oppgaver (aktuarfunksjon). Bestemmelsen gjennomfører kravene om kontrollfunksjoner i Solvens II. Det følger av artikkel 268 (1) i forordning (EU) 2015/35, at foretaket skal innlemme funksjonene og de tilknyttede rapporteringslinjene i organisasjonsstrukturen på en slik måte at den enkelte funksjon ikke er utsatt for innflytelse som kan påvirke dens evne til å utføre oppgavene på en objektiv, rimelig og uavhengig måte. Hver funksjon skal rapportere direkte til styret.

Etter Finanstilsynets oppfatning bør kontrollfunksjonene (andrelinjefunksjonene) rendyrkes for å sikre tilstrekkelig uavhengighet fra utøvende funksjoner (førstelinjefunksjoner). Finanstilsynet mener at leder av den enkelte kontrollfunksjon organisatorisk bør være direkte underlagt daglig leder, men Finanstilsynet har akseptert at aktuarfunksjonen og risikostyringsfunksjonen integreres i én organisatorisk enhet så lenge dette ikke innebærer interessekonflikter. Lederen av den enkelte funksjon bør uansett organisering ha fullmakt og plikt til å rapportere direkte til daglig leder og styret. Finanstilsynet legger til grunn at instruksjer/funksjonsbeskrivelser vedtas av styret.

Compliancefunksjonens uavhengighet

Leder for compliancefunksjonen i Frende Liv er også juridisk direktør. Finanstilsynet oppfattet det videre slik at alle medarbeidere i enheten for *jus og compliance* har delte oppgaver. Finanstilsynet er av den oppfatning at en slik organisering svekker compliancefunksjonens uavhengighet, se også endelig rapport etter stedlig tilsyn i Frende Holding AS.

Det følger av styrets svar at det på bakgrunn av virksomhetenes størrelse og kompleksitet vurderer at compliancefunksjonen fremdeles bør utøves i kombinasjon med en annen rolle i foretaket. Styret fremhever at å kombinere rollen som leder av compliancefunksjonen og juridisk direktør kan være en styrke så lenge vedkommende er bevisst risikoen for interessekonflikter. Styret fremhever at alternativet til en slik organisering er å utkontraktere funksjonen og mener at dette vil redusere kvaliteten på arbeidet. Styret uttaler at det ikke har funnet en tilfredsstillende alternativ ivaretagelse av funksjonen i Frende som vil gi tilsvarende kompetanse, erfaring og informasjonstilgang som dagens organisering.

Finanstilsynet legger til grunn at juridisk direktør har ansvar for, og gir råd til styret og ledelse om, hvordan foretaket skal forholde seg til lover, regler og konsekvensene av valg knyttet til dette, samt bistår foretaket ved øvrige rettslige spørsmål og ved rettslige konflikter. Finanstilsynet mener derfor at uavhengig etterlevelseskontroll klart kommer i konflikt med ansvaret som juridisk direktør. Finanstilsynet vil påpeke at uavhengighet ikke omhandler enkeltpersoners integritet eller bevissthet, men et grunnleggende prinsipp om at en person ikke uavhengig kan vurdere seg selv, sine råd eller sitt arbeid. Finanstilsynet gjentar at foretakets organisering av compliancefunksjonen svekker

funksjonens uavhengighet. Finanstilsynet forventer at styret iverksetter tiltak som styrker compliancefunksjonens uavhengighet.

Risikostyringsfunksjonens og aktuarfunksjonens uavhengighet

I Frende Liv er leder av risikostyringsfunksjonen og leder av aktuarfunksjonen organisatorisk underlagt finansdirektør. Finansdirektøren har et omfattende ansvarsområde, herunder for beslutninger som påvirker foretakets risikoprofil. I endelig rapport etter stedlig tilsyn i Frende Holding AS i 2016 forutsatte Finanstilsynet at styret i Frende Holding AS jevnlig vurderer organiseringen av kontrollfunksjonene. Finanstilsynet kan ikke se at styret i Frende Holding AS eller styret i Frende Liv har gjort en slik vurdering.

Det følger av styrets svar at kontrollfunksjonene har fullmakt og plikt til å rapportere direkte til daglig leder og styret innenfor sine respektive ansvarsområder. Styret fremhever at det er kun personalmessig og i tilknytning til eventuelle andre oppgaver i foretakene at funksjonene rapporterer til finansdirektør, og at det er mange fordeler ved å være en del av et større miljø. Det er også vedtatt at lønn og andre vilkår for ledere av kontrollfunksjonene behandles i godtgjøringsutvalget. Styret mener at det er etablert tilstrekkelige mekanismer for å sikre kontrollfunksjonenes uavhengighet.

Finanstilsynet vurderer at uavhengig organisering av kontrollfunksjonene er et svært sentralt tiltak for å hindre interessekonflikter. Finanstilsynet kan ikke se at de fordeler styret fremhever ved dagens organisering ikke kan ivaretas dersom den enkelte kontrollfunksjon direkte underlegges daglig leder. Finanstilsynet forventer at styret iverksetter tiltak for å styrke risikostyringsfunksjonens og aktuarfunksjonens uavhengighet.

Nærmere om aktuarfunksjonen – uavhengig validering mv.

Aktuarfunksjonen har etter regelverket ansvar for gjennomføringen av den uavhengige valideringen av de forsikringstekniske avsetningene. Aktuarfunksjonen skal videre uttale seg om foretakets retningslinjer for forsikringstegning og gjenforsikring. Dersom aktuarfunksjonen gis ansvar for oppgaver eller aktiviteter som ikke følger av regelverket, skal potensielle interessekonflikter vurderes og tiltak iverksettes.

Finanstilsynet registrerer at det i foretakets instruks for aktuarfunksjonen er identifisert mulige interessekonflikter knyttet til at funksjonen er tillagt oppgaver utover det som følger av regelverket:

- Leder av aktuarfunksjonen er ansvarlig for selve beregningen av de tekniske avsetningene.
- Leder av aktuarfunksjonen er en vesentlig bidragsyter i foretakets prisingsprosess.
- Leder av aktuarfunksjonen er ansvarlig for å implementere foretakets gjenforsikringsprogram.

Det følger av instruksen at for å sikre uavhengig validering skal de tekniske avsetningene gjennomgå av foretakets reserveringskomite hvor store deler av konsernets/foretakets ledergruppe deltar. Det vises videre til at alle overordnede og strategiske beslutninger og vilkårsendringer tas av konsernets/foretakets ledergruppe og at dette gir en uavhengig validering gjennom at flere personer er involvert i beslutningene. Videre fremheves det at endelig beslutning vedrørende gjenforsikring tas av foretakets finansdirektør og at gjenforsikringsprogrammet fremlegges for og vedtas av foretakets styre. Når det gjelder prising skriver leder av aktuarfunksjonen i sin rapport av 6. mars

2018 at interessekonflikten er løst blant annet gjennom sidemannskontroller internt i aktuarfunksjonen. Hva disse sidemannskontrollene innebærer er ikke dokumentert, og det ble ikke redegjort nærmere for dette under det stedlige tilsynet.

Finanstilsynet bemerket i sin foreløpige rapport at prosessene og komitebehandlingen som trekkes frem over, er normale førstelinjeprosesser og at slike komiteer og prosesser kan legge til rette for at førstelinjen kan utøve en sentral rolle i den faktiske beregningen av de tekniske avsetningene. Finanstilsynet vil imidlertid påpeke at kvalitetssikring i førstelinjen ikke kan erstatte uavhengig validering, og at ansvaret for uavhengig validering ligger hos aktuarfunksjonen. Dersom en og samme person er tillagt ansvaret for både den utøvende og kontrollerende oppgaven, må dette være etablert som to klart separate prosesser som er godt dokumentert. Imidlertid vil Finanstilsynet uansett foretakens størrelse og kompleksitet stille spørsmål ved om en slik praksis (at samme person er ansvarlig for den utøvende og kontrollerende oppgaven) er tilfredsstillende.

Det følger av styrets svar at styret ikke er enig i at det følger av regelverket at aktuarfunksjonen har ansvaret for den uavhengige valideringen. Finanstilsynet viser til at aktuarfunksjonens ansvar og kravet om uavhengighet klart følger av finansforetaksloven § 13-5 andre ledd og artikkel 268 og 272 i forordning (EU) 2015/35. Styret er av den oppfatning at ved å benytte en komité, tilfredsstilles kravet til uavhengig validering samtidig som ledelsen får mulighet til å behandle metodikk, modeller og ta stilling til sentrale forutsetninger. Finanstilsynet påpeker at ledelsens involvering ved fastsettelse av forutsetningene er å anse som udelt positivt og i henhold til regelverket, men at en slik involvering ikke må forveksles med uavhengig validering. Finanstilsynet legger til grunn at styret vurderer organiseringen av foretakets aktuarfunksjon og sikrer uavhengig validering.

Finanstilsynet stilte i sin foreløpige rapport spørsmål om aktuarfunksjonen avsetter nok tid til validering. Etter Finanstilsynets forståelse foreligger det i liten grad dokumentasjon for valideringen. Finanstilsynet viste til at tidspress, organisering av årshjul og antall arbeidsoppgaver kan medføre at det blir avsatt mindre tid til valideringen enn det man ellers ville avsatt. Finanstilsynet mener at foretaket må sørge for at aktuarfunksjonen får nok tid og ressurser til å gjennomføre en tilstrekkelig validering, og at dokumentasjon og grunnlag for valideringen bør gjenspeiles i aktuarfunksjonens rapport.

Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at foretaket fremover vil sette av mer tid til validering av de forsikringstekniske avsetningene og gjennomføre valideringen på en mer formell måte. Finanstilsynet legger med det til grunn at styret vil legge til rette for aktuarfunksjonens uavhengige validering.

Finanstilsynet registrerte for øvrig at styret har hatt som praksis at leder av aktuarfunksjonen ikke selv legger frem aktuarfunksjonens rapport for styret, men kun er tilgjengelig for eventuelle spørsmål når rapporten behandles. Finanstilsynet vil påpeke at hver enkelt kontrollfunksjon er underlagt styrets overordnede ansvar og skal rapportere direkte til styret. Leder av aktuarfunksjonen bør derfor ha en direkte relasjon til styret, og Finanstilsynet finner det naturlig at leder av aktuarfunksjonen som et minimum presenterer sin årlige rapport for styret.

Det følger av styrets svar at før styremøtet i mars presenterte alle kontrollfunksjonene, inkludert aktuarfunksjonen, sine rapporter for konsernets risikoutvalg som en forbehandling til styremøtet. Styret vurderer dette som en effektiv og hensiktsmessig måte å behandle saken, og mener at

forholdet til styret er godt ivaretatt gjennom styreutvalget. Finanstilsynet gjentar at det er naturlig at leder av aktuarfunksjonen som et minimum presenterer sin årlige rapport for styret.

Seperasjonsprinsippet – oppfølging av gruppeintern utkontraktering

Finanstilsynet registrerer at Frende Liv har utkontraktert betydelige oppgaver til Frende Skadeforsikring AS, og omvendt. Finanstilsynet viste på generelt grunnlag til at foretaket har et selvstendig ansvar for å følge opp utkontraktert virksomhet og at styret og ledelsen allerede før en beslutning om utkontraktering tas, må sikre at organisasjonen besitter tilstrekkelig kompetanse til på selvstendig grunnlag å kunne vurdere leveransen etter utkontrakteringsavtalene. Finanstilsynet viste for øvrig til endelig rapport etter stedlig tilsyn i Frende Holding AS hvor blant annet mulige interessekonflikter i oppfølgingen av utkontraktert virksomhet ble berørt.

Finanstilsynet registrerte blant annet at Frende Liv utkontrakterer finansdirektør-funksjonen, som innbefatter administrativ ledelse av enkelte stabsfunksjoner, herunder kapitalforvaltning og økonomi og regnskap, til Frende Skadeforsikring AS. Vedkommende som utøver finansdirektør-funksjonen er i tillegg finansdirektør og daglig leder i Frende Skadeforsikring AS. Frende Skadeforsikring AS utkontrakterer samtidig blant annet kapitalforvaltningstjenester og økonomi- og regnskapstjenester til Frende Liv. Finanstilsynet ba styret redegjøre for hvordan foretaket sikrer uavhengig oppfølging av virksomhet som er utkontraktert til Frende Skadeforsikring AS.

Styret viser i sitt svar til foretakets etablerte prosess for oppfølging av utkontrakteringen av forsikringsoppgjør til Frende Skadeforsikring AS. Det følger av svaret at den samme strukturen, men tilpasset utkontrakteringens omfang og kompleksitet, er ferdig etablert eller under etablering for de øvrige utkontrakterte områdene. Finanstilsynet legger til grunn at styret sikrer uavhengig oppfølging av utkontraktert virksomhet og at interessekonflikter unngås.

2.1.3 Måling av risiko

Egenvurdering av risiko og solvens (ORSA)

Foretaket skal i ORSA-prosessen blant annet vurdere om den faktiske risikoprofilen avviker fra forutsetningene som er lagt til grunn for beregning av solvenskapitalkravet og om disse avvikene er vesentlige. Finanstilsynet registrerer at Frende Liv konkluderer med at samlet risiko dekkes gjennom beregningene og forutsetningene som ligger til grunn for standardmetoden. Finanstilsynet vurderer at dette kan dokumenteres bedre. Finanstilsynet stilte videre spørsmål om Frende Liv ytterligere bør spesifisere hvilke risikoreducerende tiltak som er tilgjengelige for foretaket og drøfte hvor raskt tiltaket kan iverksettes, hvor raskt tiltaket har effekt, prioritering av tiltak og sannsynlighet for at tiltaket er gjennomførbart. Herunder bør sannsynligheten for at morforetaket og eierbankene vil bidra i en kapitalforhøyelse vurderes, og dersom aktuelt, innta henvisning til styrevedtak i morforetaket på at det forplikter seg til å øke kapitalen ved behov.

Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at foretaket ved neste egenvurdering ytterligere vil beskrive forutsetningene i standardformelen og tiltakene i kapitalplanen.

Stresstesting

Finanstilsynet registrerte at foretaket i alle scenarioer estimerer positiv egenkapitalavkastning i samtlige år, noe som gjenspeiler relativt milde scenarioer. Scenarioene inkluderte i liten grad situasjoner hvor forventet fortjeneste i fremtidige premier svekkes. Finanstilsynet stilte videre spørsmål om foretaket bør foreta en mer kvantitativ reversert stresstest hvor det fremkommer hvor stor økning som må til i skadeprosent, avgang, fall i finansmarkedene etc. for at foretaket skal komme i brudd med solvenskapitalkravet.

Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at foretaket ved neste egenvurdering vil vurdere nedgangs-scenarioene og inkludere situasjoner der forventet fortjeneste i fremtidige premier svekkes, og vurdere hvor stor økning som må til i skadeprosent, avgang, fall i finansmarkedene for at foretaket skal komme i brudd med solvenskapitalkravet.

2.2 Kapitalforvaltningsområdet

2.2.1 Strategi og overordnede retningslinjer

Strategiprosess

Fastsettelse av risikotoleranse/risikonivå.

Det følger av kapitalforvaltningsstrategien fastsatt av styret i Frende Liv 30. august 2017, at allokering i tråd med strategiens retningsverdier (den strategiske allokeringen) forventes å gi en avkastning på 2,8 prosent. Finanstilsynet registrerer at styret senere, i budsjettprosessen, besluttet at forventet avkastning skulle økes til 3 prosent. Denne endringen medførte imidlertid ingen endringer i de strategiske retningsverdiene. Finanstilsynet påpekte at man normalt ikke kan endre forventet avkastning uten å samtidig endre risiko, og at en endring i forventet avkastning (alt annet likt) bør medføre endring av den strategiske aktivaallokeringen. Finanstilsynet stilte derfor spørsmål ved foretakets strategiprosess.

Det følger av styrets svar at i styrets behandling av budsjettet er det vanlig at alle forutsetninger administrasjonen har lagt til grunn evalueres og vurderes. I denne sammenheng er det ikke uvanlig at dersom styret oppfatter administrasjonens forutsetninger som noe konservative kan styret be om mindre justeringer uten at det nødvendigvis medfører en endring i risikorammene. Finanstilsynet påpeker at dersom styret anser forutsetningene for kapitalforvaltningsstrategien som for konservative, bør dette adresseres av styret ved fastsettelse av kapitalforvaltningsstrategien og ikke i budsjettprosessen. Finanstilsynet legger til grunn at styret sikrer en hensiktsmessig strategiprosess.

Kapitalforvaltningsstrategi

Forvaltning i tråd med kundenes interesser

Styret bør i kapitalforvaltningsstrategien sikre at foretakets investeringer oppfyller forsvarlighets-prinsippet og at kundeporteføljer forvaltes i tråd med kundenes interesser. Finanstilsynet registrerer at det av kapitalforvaltningsstrategien vedtatt 30. august 2018 følger at premiereserven i sin helhet skal allokere til renteporteføljen. Finanstilsynet er av den oppfatning at vurderinger av hvordan ulike hensyn skal vektlegges i forvaltningen, herunder hensynet til kundenes interesser, bør fremkomme av strategien.

Finanstilsynet registrerer at styret er enig i kommentaren fra Finanstilsynet, og vil inkludere dette ved neste revidering av kapitalforvaltningsstrategien.

Tillatte investeringsaktiviteter og rammestruktur mv.

Styret bør i strategien gi klare føringer for hvordan kapitalforvaltningen skal utøves. Av strategidokumentet bør det klart fremgå hvilke investeringsaktiviteter som er tillatt. Den etablerte rammestrukturen bør sikre at alle vesentlige risikoer er styrt.

I foretakets kapitalforvaltningsstrategi er det gitt generelle føringer for bruk av derivater. Etter Finanstilsynets vurdering bør det spesifiseres nærmere hvilke instrumenter som er tillatt. Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at styret vil inkludere dette ved neste revidering av kapitalforvaltningsstrategien.

I kapitalforvaltningsstrategien er det etablert allokeringsrammer for ulike aktivaklasser, men etter Finanstilsynets vurdering er det gitt få rammer/retningslinjer for sammensetningen innenfor den enkelte aktivaklasse, herunder er det ikke fastsatt referanseindekser.

Det følger av styrets svar at det er styrets vurdering at gjeldende rammer og retningslinjer for sammensetningen innenfor de enkelte aktivaklassene er hensiktsmessig definert gjennom dagens strategi, og at hensiktsmessige referanseindekser for forvaltningen er fastsatt.

Finanstilsynet er fortsatt av den oppfatning at det er gitt få konkrete rammer/retningslinjer for forvaltningen innenfor den enkelte aktivaklasse. Finanstilsynet vil som et minimum forvente at styret i strategien fastsetter referanseindeksene for de respektive aktivaklassene mv. og ikke kun viser til referanseindekser fastsatt i etablerte forvaltningsmandater. En slik forankring vil indirekte gi føringer for risikosammensetningen i porteføljene, samt gi bedre mulighet til å etterprøve avkastningsresultatene.

Finanstilsynet registrerer at det av kapitalforvaltningsstrategien følger et relativt betydelig taktisk handlingsrom. Finanstilsynet kunne ikke se at det er gitt noen nærmere retningslinjer for hvordan dette handlingsrommet skal forvaltes, herunder at det ikke er gitt noen føringer for rebalansering. Finanstilsynet kunne for øvrig ikke se at avkastningsresultater knyttet til det taktiske mandatet eksplisitt tilbakerapporteres til styret.

Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at styret til en viss grad er enig i at fremleggelse av avkastningsresultatene knyttet til det taktiske mandatet, har vært noe mangelfull på bakgrunn av manglende systemstøtte. Styret fremhever imidlertid at taktisk posisjoneringer av porteføljen er en del av den informasjonen som fremlegges for styret til hvert styremøte, og viser for øvrig blant annet til at styret regelmessig mottar informasjon om markedssyn. Finanstilsynet er av den oppfatning at styret bør vurdere å gi nærmere retningslinjer for hvordan det taktiske handlingsrommet skal forvaltes, herunder gi føringer for rebalansering.

Investeringsvalgporteføljen

Styret bør sikre at investeringsprofiler og investeringsuniverset for investeringsvalgprodukter velges i kundenes beste interesse. Finanstilsynet registrerte fra gjeldende strategi blant annet at renteporteføljen i etablerte investeringsprofiler består av bankinnskudd og at rammeverket/organiseringen av forvaltningen er løsrevet fra det som er etablert for kollektiv- og selskapsporteføljen. I vedlegg til kapitalforvaltningsstrategien vedtatt 30. august 2018, følger imidlertid ny strategi for investeringsvalgporteføljen som vil gjelde når ny systemløsning er implementert. Finanstilsynet ba styret

redegjøre for eventuelle konsekvenser for kapitalforvaltningsstrategien dersom prosjektet blir forsinket eller ikke kan gjennomføres.

Det følger av styrets svar at ved større forsinkelser av prosjektet vil det bli vurdert om det er mulig/hensiktsmessig å implementere ny strategi for investeringsvalgporteføljen på dagens systemplattform. Finanstilsynet legger til grunn at styret sikrer at kundenes interesser ivaretas uavhengig av systemløsning.

2.2.2 Organisering og ansvarsforhold

Uavhengig kontroll

Det følger av bilag til kapitalforvaltningsstrategien at finansdirektøren har det overordnede ansvaret for å gjennomføre foretakets kapitalforvaltningsstrategi basert på føringer og beslutninger i investeringskomiteen. Investeringskomiteen består av konsernsjef (styreleder i Frende Liv), finansdirektør og leder for kapitalforvaltning. Leder for kapitalforvaltning har det daglige ansvaret for oppfølging, analyse og rapportering av foretakets kapitalforvaltning. Finanstilsynet kunne dermed ikke se at det forelå uavhengig kontroll av forvaltningen. Foretakets risikostyringsfunksjon var ikke oppgitt å ha noen rolle i oppfølgingen av og rapportering om kapitalforvaltningen. Finanstilsynet stilte derfor spørsmål om det er tilstrekkelig uavhengig kontroll med foretakets kapitalforvaltning.

Finanstilsynet registrerer at styret tar Finanstilsynets kommentarer til etterretning og fremover vil innlemme risikostyringsfunksjonen i foretakets investeringskomite. Finanstilsynet vil bemerke at deltagelse i investeringskomiteen kan skape interessekonflikter og at deltakelse i komiteen uansett ikke sikrer uavhengig overvåking og rapportering av foretakets kapitalforvaltning. Finanstilsynet legger til grunn at foretaket etablerer formelle prosesser som sikrer uavhengig overvåking og rapportering av foretakets kapitalforvaltning.

2.3 Forsikringsområdet

2.3.1 Strategi og overordnede retningslinjer mv.

Prosedyrer for godkjenning av nye produkter mv.

Det bør foreligge godkjennelsesprosedyrer for nye produkter/produktområder. Finanstilsynet har mottatt foretakets retningslinjer for produktutvikling. På bakgrunn av den mottatte dokumentasjonen var det noe uklart for Finanstilsynet hvordan kundenes interesser eksplisitt ivaretas i godkjennelsesprosessene. Finanstilsynet viste til EIOPAs "*Preparatory Guidelines on product oversight and governance arrangements by insurance undertakings and insurance distributors.*"

Finanstilsynet registrerer at styret mener at aktivitetene som er beskrevet i foretakets retningslinjer sikrer at kundenes interesser blir ivaretatt i alle fasene i produktutviklingen, men at styret ser at ivaretagelse av kundens interesser kan tydeliggjøres mer i analyse- og forslagsutviklingsfasen.

Finanstilsynet har mottatt produktark og forsikringsvilkår for produktet Individuell Pensjonssparing (IPS). Finanstilsynet registrerer fra mottatt produktmelding at Frende Liv i spareperioden mottar en returprovisjon i prosent av forvaltningshonoraret fra forvaltningsselskapet. Finanstilsynet kunne ikke se at det var opplyst om dette i produktark og vilkår. Finanstilsynet anser at informasjon om dette er nødvendig for at kunden skal kunne foreta et informert valg, jf. Finanstilsynets rundskriv

14/2016 pkt. 3.1.7. Finanstilsynet viser for øvrig til at det følger av finansforetaksloven § 13-5 fjerde ledd at forsikringsforetak skal utøve sin virksomhet i samsvar med redelighet og god forretningsskikk. Foretaket skal innrette sin virksomhet slik at det er liten risiko for interessekonflikter mellom foretaket og dets kunder. Foretaket skal ha betryggende ordninger og rutiner for å identifisere og i tilfelle motvirke slike risikoforhold innenfor de ulike områder av virksomheten, jf. finansforetaksloven § 16-1 fjerde ledd.

Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at informasjon om returprovisjon er inntatt i avtaledokumentet som kunden må gjennomgå og akseptere før kjøp av IPS. Styret mener derfor at kravet om informasjon om returprovisjon er oppfylt. Finanstilsynet bemerker generelt at i de tilfeller foretaket har identifisert en mulig interessekonflikt, må foretaket iverksette tiltak for å innrette virksomheten slik at det blir liten risiko for interessekonflikt mellom foretaket og kunden. Det å opplyse kunden om interessekonflikten er ikke et tiltak i seg selv. Hvis det etter at tiltak er iverksatt fortsatt er et lite rom for tvil med hensyn til om kundenes interesse er tilstrekkelig ivaretatt, vil informasjon om interessekonflikten kunne være aktuelt. Finanstilsynet forutsetter derfor at foretaket, i tillegg til å informere om interessekonflikten, også har iverksatt konkrete tiltak for å sikre at det er liten risiko for interessekonflikt mellom foretaket og kunden. Finanstilsynet forutsetter også at informasjonen om interessekonflikten knyttet til returprovisjonen er utformet slik at den setter kunden i stand til å forstå sammenhengen mellom returprovisjonen og faren for at returprovisjonen kommer i konflikt med kundens egen interesse. Finanstilsynet vil videre bemerke at informasjon om returprovisjon bør være tilgjengelig for kunden i alle faser av beslutningsprosessen, og Finanstilsynet er derfor av den oppfatning at informasjon om returprovisjonen og interessekonflikten også bør inntas i produktark og vilkår.

2.3.2 Beregning og validering av forsikringstekniske avsetninger for solvensformål og kapitalkrav

2.3.2.1 Dokumentasjon

Finanstilsynet kunne ikke se at foretaket har en fullstendig og oppdatert oversikt over den underliggende dokumentasjonen, og retningslinjer som angir hvilken dokumentasjon som skal foreligge og hvem som er ansvarlig. Dokumentasjonen som foreligger er mangelfull og det kan synes som om noe av dokumentasjonen kun var laget for det stedlige tilsynet. Finanstilsynet forventer at foretaket sørger for at dokumentasjonen er tilstrekkelig, jf. artikkel 265 i forordning (EU) 2015/35. God dokumentasjon vil forenkle valideringsprosessene og redusere nøkkelpersonrisiko.

Finanstilsynet kunne ikke se at foretaket har en god oversikt over de viktigste forutsetningene som benyttes i beregningene. De viktigste forutsetningene bør fremheves, begrunnes og dokumenteres. Under tilsynet ble det klart at de viktigste forutsetningene heller ikke er fremlagt for og drøftet av styret.

Finanstilsynet registrer at styret tar Finanstilsynets observasjoner til etterretning og vil forbedre dokumentasjonen i henhold til kravene i artikkel 265. Finanstilsynet legger til grunn at de viktigste forutsetningene også blir fremlagt for og drøftet av styret.

2.3.2.2 Forutsetninger

Forutsetninger for investeringsvalgporteføljen

I henhold til oversikt over relevante forutsetninger som ligger til grunn for beregningene av tekniske avsetninger, fremskriver foretaket kontantstrømmer for innskuddspensjon basert på kapital i dag, forventet vekst som følge av sparing, årlig avkastning og avgang. Antagelsene får effekt for de tekniske avsetningene siden blant annet fremtidige fortjenestemarginer avledes av fremtidig premiereserve.

Finanstilsynet påpekte at forventet vekst som følge av sparing for ordinær innskuddspensjon ikke skal inkluderes i de tekniske avsetningene etter Solvens II. Forventet vekst som følge av sparing skal ikke medregnes i henhold til reglene om kontraktens grense under Solvens II.

For den årlige avkastningen har foretaket anvendt et vektet snitt av forventet avkastning for fond og risikofri plassering basert på forventet andel av porteføljen som plasseres i de respektive alternativene. Den anvendte avkastningen var satt til 7,5 prosent for fond og 2,1 prosent for bankinnskudd. Finanstilsynet antok at renten for bankinnskudd skal gjenspeile risikofri plassering. Under tilsynet ble Finanstilsynet orientert om at de fremtidige kontantstrømmene ble neddiskontert med den risikofrie renten som publisert av EIOPA. Finanstilsynet bemerket at den risikofrie rentekurven gitt av EIOPA er en del av reguleringen og at den nødvendigvis må gjelde som referanse både for risikofri avkastning og for den tilhørende diskonteringen. Foretaket kan altså ikke fritt benytte en bankrente på 2,1 prosent som antatt risikofri avkastning ved Solvens II-beregningene. Videre bemerket Finanstilsynet at dersom foretaket anvender den risikofrie renten for all neddiskontering, kan ikke de fremtidige premiereservene fremskrives med en annen avkastning enn den risikofrie renten. Det må være konsistens mellom fremskrivning og neddiskontering, ellers vil summen av de samlede neddiskonterte kontantstrømmene til kunde og foretak, som alle har opprinnelse fra porteføljen, ikke være konsistent med dagens porteføljeverdier.

Finanstilsynet tar til etterretning at foretaket har gjort de nødvendige endringene i beregningen av beste estimat med virkning fra 31. desember 2018.

Kontraktens grense for ettårige risikoprodukter

I henhold til oversikt over relevante forutsetninger som ligger til grunn for beregningene av tekniske avsetninger, benytter foretaket kort kontraktsgrense for ettårige risikoprodukter. Lang kontraktsgrense kan benyttes dersom kunden har en ensidig rett til å fornye kontrakten uten ny helsevurdering, og denne rettigheten har en merkbar effekt ("discernible effect") på kontraktens lønnsomhet. For individuelle livsforsikringsprodukter der helsevurdering kun gjøres ved inngåelse av kontrakten og ikke ved fornyelse, slik at foretaket ikke har mulighet til å foreta en individuell reprising, anser Finanstilsynet at lang kontraktsgrense kan benyttes. Dersom foretaket velger å benytte lang kontraktsgrense for slike produkter, vil Finanstilsynet minne om at usikkerhet rundt antagelser om fremtidig avgang, reduksjon av porteføljekvalitet over tid, fortjenestemarginer mv. tilsier en forsiktig fremskrivning av disse antagelsene.

Det følger av styret svar at styret er enig i Finanstilsynet vurdering av kontraktens grense for de ettårige risikoproduktene med helseerklæring, men ser at resultatene blir svært sensitive til antagelser om fremtidig avgang og fortjenestemarginer over tid. Det er ønskelig å gjøre ytterligere analyser og vurderinger av resultatene innen det gjøres endringer i beregningene ved å gå over til lang kontraktsgrense. Finanstilsynet legger til grunn at antagelser nøye vurderes av foretakets ledelse

og at antagelsen også blir drøftet av styret. Dersom antagelsene har stor betydning for foretakets beregnede soliditet, bør sensitivitetsanalyser tilknyttet antagelsene også inntas og drøftes i ORSA.

Nivå på marginer

Forutsetninger om fremtidige inntekter og kostnader har vesentlig effekt på solvensberegningene. Dette gjelder spesielt for fortjenestemarginer innen innskuddspensjon, som utgjør hoveddelen av virksomheten. Økende kostnadsbevissthet hos kundene, økt konkurranse og endringer i andre rammevilkår kan redusere lønnsomheten over tid. Finanstilsynet ba om styrets kommentarer til hvordan fremtidige marginer for innskuddspensjon er modellert, og om det er tatt hensyn til mulig fallende marginer over tid.

Styret skriver i sitt tilsvaret at foretaket har lagt til grunn beste estimat på bakgrunn av den informasjonen som er tilgjengelig når de forsikringstekniske avsetninger beregnes, men beskriver ikke hvordan fremtidige marginer er modellert. Finanstilsynet vil minne om at usikkerhet i estimater skal hensyntas ved beregninger av beste estimat og at foretaket må sikre at de resulterende nivåene på de tekniske avsetningene er forsvarlige. Finanstilsynet legger til grunn at antagelsene nøye vurderes av foretakets ledelse og at antagelsen også blir drøftet av styret. Dersom antagelsene har stor betydning for foretakets soliditet, bør sensitivitetsanalyser tilknyttet antagelsene også inntas og drøftes i ORSA.

Beregning av beste estimat for løpende uførepensjoner

Premiereserven knyttet til uføredekninger under utbetaling utgjør en økende andel av foretakets forpliktelser, og vil over tid bli en dominerende post i foretakets avsetninger i kollektivporteføljen. Finanstilsynet anser at bruk av stokastiske metoder vil være best egnet for verdivurdering av disse forpliktelsene med garantert rente. En forenklet metode kan likevel være akseptabel dersom den gir en forsiktig verdivurdering. Under tilsynet ble det uttalt at det er naturlig å vurdere å endre metodene for verdivurdering av disse forpliktelsene på sikt. Finanstilsynet er enig i dette, og legger til grunn at foretaket vil vurdere endringer i beregning av beste estimat ettersom disse forpliktelsene utgjør en økende andel av forpliktelsene.

Finanstilsynet tar til etterretning at styret er enig i at det er naturlig å endre metoden for verdivurdering etter hvert som premiereserven blir en økende andel av de totale forpliktelsene.

Risikomargin i investeringsvalgporteføljen

Den rapporterte risikomarginen knyttet til investeringsvalgporteføljen er relativt lav i forhold til beste estimat, sammenlignet med andre sammenlignbare foretak. Variasjoner i størrelsen på risikomarginen vil blant annet avhenge av størrelsen på de ulike typer risiko som inngår i beregningen. For eksempel vil risikomarginen påvirkes av nivået på avgangsrisiko, som igjen påvirkes av nivået på fortjenestemarginer som er benyttet i beregningen av beste estimat. Etter det Finanstilsynet kan se er det ikke utarbeidet dokumentasjon av beregningen av risikomarginen. Finanstilsynet legger til grunn at foretaket vil utarbeide slik dokumentasjon og vurdere om den benyttede forenklete metoden er dekkende for investeringsvalgporteføljen. Finanstilsynet ba om styrets kommentarer til den anvendte metoden for beregning av risikomargin i investeringsvalgporteføljen.

Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at foretaket vil vurdere nivået på risikomarginen, og om metoden er dekkende for investeringsvalgporteføljen.

2.3.2.3 Beregning av solvenskapitalkravet

Beregning av forsikringstekniske avsetninger under stressene for markedsrisiko

I henhold til Solvens II-årsrapporteringen for 2017 antok foretaket at de forsikringstekniske avsetningene ikke endres under stressene for markedsrisiko. Finanstilsynet påpekte at stress fra markedsrisiko vil påvirke avsetningene fordi fortjenestemarginer for enkelte produkter avhenger av premiereserven/pensjonskapitalen.

Finanstilsynet tar til etterretning at foretaket har gjort de nødvendige endringene i beregningen av kapitalkravet for markedsrisiko.

2.3.2.4 Validering

Forsikringsforetak skal validere beregningen av de forsikringstekniske avsetningene minst én gang per år, jf. artikkel 264 i forordning (EU) 2015/35. Aktuarfunksjonen har ansvar for gjennomføringen av den uavhengige valideringen. Valideringen skal omfatte en vurdering av om data som benyttes i beregningen av forsikringstekniske avsetninger er hensiktsmessige, fullstendige og nøyaktige, hvorvidt eventuelle grupperinger av forsikringskontrakter er hensiktsmessige, tiltak for å håndtere begrensninger i dataene, hvorvidt eventuelle forenklinger er hensiktsmessige, hvorvidt forutsetningene er tilstrekkelige og realistiske, hvorvidt de forsikringstekniske og statistiske metodene er tilstrekkelige, anvendelige og relevante og om nivået på de forsikringstekniske avsetningene er tilstrekkelig. Valideringen skal være separat for ensartede risikogrupper og for beste estimat og risikomargin.

Etter Finanstilsynets forståelse er aktuarfunksjonens rapport eneste dokumentasjon på valideringen. Rapporten vier noe plass til en beskrivelse av hvilke forutsetninger som er valgt for beregningene, men dokumenterer ellers ingenting av selve valideringen, og grunnlaget for valideringsresultatet kommer derfor ikke tilstrekkelig frem. Det bør etableres klare rutiner for systematisk validering og dokumentasjon av denne. Finanstilsynet viste for øvrig til spørsmålet om aktuarfunksjonen har avsatt nok tid til validering.

Finanstilsynet registrerer fra styrets svar at foretaket vil sette av tid og ressurser til å gjennomføre en formell validering i samsvar med artikkel 264.

Finanstilsynet ber om å motta kopi av protokollen fra styremøtet hvor Finanstilsynets merknader blir behandlet. Kopi av dette brevet bes sendt til ekstern og intern revisor.

For Finanstilsynet

Hege Bunkholt Elstrand
seksjonssjef

Runar Elvsborg
spesialrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.